

Thomas Bernhard
MRAZ

prevedel Štefan Vevar

*»Kaj govorijo ljudje o meni?« je vprašal.
»A pravijo: Idiot? Kaj govorijo ljudje?«*

Prvi dan

Famulatura, praktikum, vendar ni samo opazovanje pri zapletenih operacijah črevesja, ni odpiranje potrebušnice, privijanje pljučnih kril in žaganje noge, prav res ne le zatiskanje oči mrtvim in spravljanje otrok na svet. Famulatura ni samo metanje odrezanih nog čez ramo, celih in polovičnih, v emajlirane čebre. Tudi ni nenehno capljanje za primarijem in asistentom in njegovim asistentom na repu gosjega reda vizite. Tudi ne more biti samo zavajanje z lažnimi dejstvi, ne to, da rečem: »Gnoj v krvi se vam bo preprosto razkrojil in spet boste zdravi.« In tudi ne tisočero drugih laži. Tudi ne, da kratko malo rečem: »Bo že!« – ko nič več ne bo. Famulatura vendar ni samo učno mesto za rezanje in šivanje, za prevezovanje in za vztrajnost. Famulatura mora računati tudi z nič kaj mesenimi dejstvi in možnostmi. Naloga, da opazujem slikarja Straucha, me sili k temu, da se spoprimum z nemesenimi dejstvi in možnostmi te vrste. Da raziščem nekaj nedoumljivega. Da se prebijem do skoraj osupljive stopnje mogočega. Kakor človek odkrije zaroto. In lahko seveda drži, da je to nemeseno, s čimer nimam v mislih duše, da je to netelesno, ne da bi bilo duša, o kateri kajpak ne vem, ali res je, vendar pričakujem, da obstaja, da je torej ta tisočletja stara domneva tisočletja stara resnica; mirno bi namreč lahko veljalo, da je to netelesno, namreč to brez celic, tisto, iz česar je vse in ne nasprotno, in ne samo eno iz drugega.

Drugi dan

Odpeljal sem se s prvim vlakom, s tistim ob pol petih. Po progi mimo skalnih sten. Na levi in na desni je bilo črno. Ko sem vstopil na vlak, me je še mrazilo. Potem sem se počasi ogrel. Ob meni glasovi delavcev in delavk, ki so se vračali iz nočne izmene. Takoj so se mi prikupili. Ženske in moški, mladi in stari, a enakega počutja, neprespani od glave do nog, prek prsi do mod. Moški v sivih kapah, ženske v rdečih rutah. Noge so si zavili v lodnaste cunje, samo tako lahko mrazu prekrizajo račune. Takoj sem vedel, da gre za skupino kidačev snega, ki je vstopila v Sulzaau. Bilo je toplo kot v kravjem vampu: zrak, kakor da ga srčne mišice nenehno z neznanskim trzanjem črpajo iz človeških teles in vsesavajo vanje. Človek ne sme premišljevati! S hrptom sem se prižl k steni vagona. Ker vso noč nisem spal, sem zadremal. Ko sem se prebudil, sem na mokrih tleh vagona spet zagledal sled krvi, ki se je vijugavo vlekla po njih, kot reka na zemljevidu, ki jo ves čas odriva gorski masiv, in se med oknom in okenskim okvirjem iztekala nekam pod zasilno zavoro. Bila je kri zmečkane ptice, ki jo je na pol preščipnilo okno, ko je bliskovito šinilo navzgor in se zaprlo. Morda že pred dnevi. Tako trdno, da ni prišla noter niti sapica. Sprevodnik, ki je pri opravljanju svoje žalostne službe prikolovratil mimo, se za mrtvo ptico sploh ni zmenil. Videl pa jo je, gotovo. To sem opazil. Nenadoma mi je prišla na uho zgodba o nekem železniškem čuvaju, ki se je menda zadušil v snežnem metežu, končala pa se je takole: ‚Za nič se ni brigal.‘ Je bilo zaradi moje zunanosti ali pa nečesa v meni, kar se je kazalo, od koder je kdo pogledal, je bil odsev mojih misli, naloge, ki se je energično pripravljala v meni – ampak k meni ni prisedel

nihče, čeprav je vsak sedež sčasoma postal dragocen. Vlak je stokal skozi rečno dolino. V mislih sem se za kratko pomudil doma. In potem daleč proč, v nekem velemestu, ki sem ga nekoč prehodil po dolgem in počez. Potem sem na levem rokavu opazil drobce prahu in jih z desnico skušal obrisati. Delavci so potegnili na dan nože in razrezali kruh. Goltali so velike, debele kose kruha, jedli zraven kose mesa in klobaso, v zalogajih, ki si jih ne bi tlačili v usta pri nobeni mizi. Zmeraj le s hrano v naročju. Vsi so pili ledeno mrzlo pivo in bili očitno preslabotni, da bi se – tisti, ki so se sploh zdeli smešni sami sebi – smejali svoji pojavi. Bili so tako utrujeni, da niso niti pomislili na to, da bi si zapeli razporek na hlačah, si obrisali koticke ust. Pomislil sem: ko bodo izstopili, bodo takoj popadali v posteljo. In ob petih zvečer, ko bodo drugi končali, bodo sami spet začeli. Vlak je drdral in se kakor reka ob njem spuščal v dolino. Vse bolj se je mračilo.

Soba je prav tako majhna in neudobna kot moj mali praktikum v Schwarzachu. A če tam pod njo neznosno šumi reka, je tu neznosno tiho. Birtinja je na mojo željo snela zavese. (Zmeraj isto: ne maram zaves v prostorih, ki me plašijo.) Birtinja se mi gnusi. Gre za isti gnus, zaradi katerega sem kot otrok bruhal pred odprtimi vrati klavniče. Če bi bila mrtva, se mi – danes – ne bi gnusila – mrtva telesa za seciranje me nikoli ne spominjajo na živa telesa – ampak ona je živa in živi v tem postanem, prastarem smradu gostilniške kuhinje. Po vsem sodeč sem se ji prikupil, saj mi je odnesla kovček v sobo in mi ponudila, da mi bo vsako jutro prinesla gor zajtrk, ravno v nasprotju z njenim pravilom, da ne prinaša zajtrka v sobo. »Gospod akademski slikar je izjema,« je rekla. Je namreč stalni gost in stalni gostje imajo privilegije. Ampak njima z možem so bolj v breme kakor kaj drugega. Kako sem sploh zašel v

njeno gostilno? »Po naključju,« sem rekel. Tu bi se rad na hitro malo spočil, potem pa se mislim vrniti domov, kjer me čaka gora neopravljenega dela. Razumevajoče me je pogledala. Povedal sem ji, kako se pišem, in ji izročil svoj potni list.

Do tega trenutka tam še nisem videl nikogar drugega kot birtinjo, čeprav je bilo malo prej v gostilni precej hrupno. V času obeda, ki sem ga prebil v sobi. Vprašal sem birtinjo po slikarju in povedala mi je, da je v gozdu. »Skoraj zmeraj je v gozdu,« je rekla. Pred večerjo ga ne bo nazaj. A ‚gospoda akademskega‘ mogoče poznam, je vprašala. »Ne,« sem rekel. Molče me je še na vratih vprašala nekaj, kar lahko bliskovito vpraša le ženska moškega. Vzelo mi je sapo. Ni bila pomota. Ne da bi rekel besedo in ne da bi mogel potlačiti nenadno slabost, sem njeno povabilo odklonil.

Weng je najtemačnejši kraj, kar sem jih kdaj videl. Veliko mračnejši, kakor pa ga je opisal asistent. Doktor Strauch ga je skiciral, kakor človek skicira nevaren kos poti, po katerem mora prijatelj. Vse, kar je povedal asistent, so bili samo obrisi. Nevidne vrvi, s katerimi me je z vsako sekundo trdneje pripenjal na nalogo, ki mi jo je naložil, so med nama ustvarile skoraj neznosno napetost, zdelo se mi je celo, da mi z argumenti, ki jih brezobzirno luča vame, zasaja nohte v možgane. Vendar mi ni maral cefrati živcev. Omejil se je na točke, ki naj bi se jih jaz strogo držal. Okoliš me res navdaja s strahom, še bolj pa zaselek, obljuden s čisto majhnimi, pokvečenimi ljudmi, ki jih mirno lahko imamo za slaboumne. V povprečju ne višji od meter štirideset se, spočeti v pijanosti, opotekajo med razpokami v zidu in hodniki. Očitno so tipični primerki

za to dolino. Weng leži visoko zgoraj, a še zmeraj neka-ko globoko v soteski. Nemogoče je priti čez skalne stene. Samo proga spodaj se po ovinku prebije do sem. Pokrajina ima značaj, značaj zaradi svoje odurnosti, in izrazitejšega od lepih pokrajin, ki značaja sploh nimajo. Vsi tukaj imajo zapite, vse gor do visokega C ostružene glasove, s katerimi te prebodejo, ko greš mimo. Se zasadijo vate. Zabodejo iz sence, moram reči, kajti v resnici sem doslej videl samo sence ljudi, človeške sence, v ubožtvu in kakor od besnila trepetajoči sopari. In ti glasovi, ki te prebadajo iz te sopare, so me najprej zbegali, me pognali naprej. Vse to pa sem vendarle sprejel precej trezno, ni me spodkopalo. Pravzaprav mi je bilo vse zgolj v nadlego, ker je bilo tako brezmejno neudobno. Povrhu sem moral nositi svoj kovček iz lepenke, po katerem se je ropotajoč premetavala vsebina. Pot od postaje spodaj, kjer je industrija in kjer gradijo veliko elektrarno, navkreber v Weng lahko narediš samo peš. Pet kilometrov, ki jih ni mogoče skrajšati, vsaj v tem letnem času ne. Vseповsod lajajoči, cvileči psi. Zlahka si predstavljam, da se lahko ljudem, ki tu nenehno gledajo okoli sebe to, kar sem na poti v Weng in v samem Wengu videl jaz, tu čez čas zmeša, če se ne zamotijo z delom ali razvedrilom ali z drugimi temu podobnimi opravki, denimo s cipami, molitvijo ali popivanjem ali pa kar vsem hkrati. Kaj privablja sem človeka, kakršen je slikar Strauch, kaj ga ob tem času privablja v okoliš, ki mu gotovo ves čas deli udarce?

Moja naloga je strogo tajna in s posebnim namenom in zelo preračunljivo so mi jo – na moje presenečenje – naložili kar čez noč. Asistent se je gotovo že veliko prej domislil, da bi mi naložil opazovanje svojega brata. Zakaj

meni? Zakaj ne komu drugemu med nami, samimi famulanti? Ker sem se pogosto s kakšnim težkim vprašanjem obrnil nanj, drugi pa ne? Zabičal mi je, da v slikarju Strauchu nikakor ne smem prebuditi sumničenja, da sem kakor koli povezan z njim, kirurgom Strauchem, njegovim bratom. Zato bom, ko me bodo vprašali, kaj študiram, rekel, da pravo, in jih s tem korenito odvrnil od medicine. Asistent je prevzel stroške poti in bivanja. Dal mi je tudi nekaj denarja, znesek, ki se mu je zdel zadosten. Od mene zahteva samo natančno opazovanje svojega brata, nič drugega. Opis njegovega vedenja, potek njegovega dne; informacije o njegovih pogledih, načrtih, izjavah, sodbah. Poročilo o njegovih poteh. O tem, kako gestikulira, kako vzkipi, »odganja ljudi«. O njegovem rokovanju s palico. »Opazujte funkcijo palice v bratovi roki, opazujte jo najnatančneje.«

Že dvajset let kirurg ni videl slikarja. Že dvanajst let shajata brez dopisovanja. Slikar razmerje med njima odkrito označuje za sovraštvo. »Kot zdravnik bom,« je rekel asistent, »vseeno poskusil.« Za to potrebuje mojo pomoč. Moja opažanja bodo zanj koristnejša od vsega, česar se je že lotil. »Brat,« je rekel, »je neporočen kot jaz. Je, kakor pravijo, človek premišljevanja. Vendar brezupno zmeden. V primežu greha, sramu, strahospoštovanja, očitkov, instanc – brat je tip sprehajalca, torej človek, ki ga je strah. Surovina. In ljudomrznik.« Naloga izhaja iz zasebne pobude asistenta, vendar sodi v moj schwarzaški praktikum. Prvič je, da imam opazovanje za nekakšno delo.

Namenil sem se vzeti s sabo Koltzevo knjigo o boleznih možganov, ki se deli na ‚hiperaktivnost‘ (pojavi vzdraženosti) in na ‚zmanjšano aktivnost‘ (ohromevanje) možganov, vendar sem jo pustil doma. Zato pa imam s seboj knjigo Henryja Jamesa, ki me je kratkočasila že v Schwarzachu.

Ob štirih sem odšel iz gostilne. Sredi nenadnega surovega miru me je, vse noter do sklepov in še globlje, popadel neznanski nemir. Občutek, da sem si to gostilniško sobo kot prisilni jopič navlekel nase in da jo moram nujno sleči, me je pregnal dol. Zavil sem v sobo za goste. Ker pa tam ni bilo, tudi ko sem večkrat poklical, nikogar na spregled, sem stopil na prosto. Spotaknil sem se čez ledeno grudo, a se hitro spet ujel in si izbral cilj: drevesni štor dobrih dvajset metrov daleč. Pred štorom sem obstal. Naokrog sem videl same podobne šture, ki so – kakor razcefrani od izstrelkov – gledali iz snega, na desetine in stotine. Pomislil sem, da sem dlje kot dve uri presedel na postelji in spal. Prihod in novo okolje sta me utrudila. Južnik, sem pomislil. Tedaj sem zagledal nekega moškega, ki je ravno prikorakal iz gozdička, niti sto metrov daleč od mene, to je bil nedvomno slikar Strauch. V mojih očeh se je iz gozda prikazal samo njegov trup, noge so mu zakrivali veliki kupi snega. Opazil sem velik črn klobuk na njegovi glavi. Nejevoljno se je slikar, tako se mi je zdelo, prebijal od enega štora do drugega. Opiral se je na palico in se z njo potem odrival naprej, kakor da je vse – gonjač, palica in živina – v enem. A ta vtis se je v trenutku razblinil in ostalo je vprašanje, kako naj se mu čim prej in najbolje približam. Kako naj se mu predstavim, sem razmišljal. Naj jo mahnem k njemu in ga pač nekaj vprašam, naj torej uporabim preizkušeno metodo človeka, ki sprašuje po času ali kraju? Ja? Ne? Ja? sem preudarjal in mencial. Ja. Odločil sem se, da mu zastavim pot.

»Iščem gostilno,« sem rekel. In šlo je gladko. Malo me je premeril, saj je bilo v tem, da sem se naenkrat prikazal pred njim, prej nekaj strašljivega kakor zaupanje zbujačočega, potem pa me je vzel s sabo. On je tam, je povedal, stalni gost. Gotovo gre za kaj ekscentričnega ali pa za

pomoto, če kdo izstopi v Wengu. In misli tu najti oddih. »V *tisti* gostilni tam?« Človek sploh ne more biti tako mlad, da ne bi takoj sprevidel, da je to utopično. »V teh krajih?« Tako bizarno idejo lahko ima samo tepec. »Ali pa kakšen kandidat za samomor.« Vprašal me je, kaj sem, kaj študiram, ker nekaj pač gotovo študiram, in rekel sem, kakor da izrekam nekaj najbolj samoumevnega na svetu: »Pravo.« To mu je zadoščalo. »Kar pojdite naprej, jaz sem že starec,« je rekel. Njegovega videza sem se za nekaj trenutkov tako prestrašil, da sem se, ko sem ga takole prvič videl, čisto potegnil vase, povsem nemočno.

»Če se boste odpravili v smer, ki vam jo kažem s palico, boste prišli v dolino, po kateri se boste lahko ure sprehajali, ne da bi se imeli česa bati,« je rekel. »Ne bo se vam treba bati, da bi vas kdo odkril. Nič se vam ne more zgoditi: tam je vse popolnoma izumrlo. Nobenih rudnih bogastev ni, nobenih posevkov, ničesar. Našli boste nekaj sledov iz tega ali onega časa, kamne, koščke zidu, znamenja, česa, pa ne ve nihče. V določeni skrivnostni konstelaciji s soncem. Debla bréz. Razpadlo cerkev. Skelete. Sledove od kod pritepene divjadi. Štiri, pet dni samote, molčečnosti,« je rekel. »Naravo, povsem varno pred človekom, posamezno slapove. Je kakor hoja skozi tisočletje človečnjakov.«

Večer tu pride na vsem lepem, kakor grom. Kakor da bi na ukaz spustili velikanski železni zastor, ki brezhibno odreže eno polovico sveta od druge. Prav res: noč pade med dvema korakoma. Strahotne zamolke barve ugasnejo. Vse ugasne. Nikjer nobenega odenka. Da se v temi nič bolj ne shladi, je zaradi fena, južnika. Ozračje, ki vsaj ovira, če že ne ustavlja srčno mišičje. Bolnišnice imajo kaj povedati o teh zračnih tokovih: domnevno zdravi pacienti, ki so jih

do onemoglosti obtesali z medicinsko veččino, da so lahko spet začeli upati, se zdaj grudijo v nezavest in z nobeno še tako spretno uporabljeno doktrino jih ni več mogoče oživiti. Za embolijo idealne vremenske razmere. Skrivnostne tvorbe oblakov, nekje daleč. Psi se noro podijo po ulicah in dvoriščih in napadajo tudi ljudi. Reke oddajajo zadah po trohnobi vseh svojih strug. Gore so fantazijske tvorbe, ob katere lahko trčiš, za dne kričeče jasne, ponoči sploh nezaznavne. Tujci se na lepem ogovarjajo na razpotjih, postavljajo vprašanja, dajejo odgovore, po katerih jih nihče ni vprašal. Kakor da se v teh trenutkih vse brati med seboj: grdo drzno pristopa k lepemu in narobe, brezobzirno k šibkemu. Bitje ure na zvoniku kaplja po pokopališču in stopničastih strehah. Smrt spretno vdira v življenje. Nenadoma se tudi otrok poloti slabost. Ne vpijejo, zato pa stečejo na potniški vlak. Po gostilnah in na postajah v bližini slapov se navezujejo stiki, ki ne trajajo niti za hip, sklepajo prijateljstva, ki sploh ne zaživijo; »Ti« je trpinčen vse do prebliska, da bi ubijal, potem hitro zadušen v majhnem prostaštvu. Weng leži v jami, ki so jo pred milijoni let naredile velikanske gmote ledu. Robovi poti zapeljujejo k nečistovanju.

Tretji dan

»Nisem bil slikar,« je rekel danes, »kvečjemu sem bil malar.«

Med njim in mano je zdaj napetost, ki naju nekje pod nama in nad nama vpenja v medsebojno razmerje. Bila sva v gozdu. Molčala. Samo moker sneg, ki se nama je s težo svojih kilogramov obešal na noge, je ves čas, sicer nerazumljivo, nekaj pripominjal. Pripominjal v molku. V neslišne besede, ki so, mišljene, bile tu, pa vendarle niso bile tu. Zmeraj znova se mu zahoče, naj hodim spredaj. Boji se me. Iz izkušenj in zgodb ve, da mladi človeka napadejo od zadaj in ga oropajo. Fiziognomija marsikdaj zavaja glede roparskih in morilskih naklepov. Dušo, če smo pri volji tako označiti to »romarico prek vseh zakonov«, ker pač vanjo verjamemo, vleče naprej, razum, ki je iz samega nezaupanja, strahu in sumničenja, pa zaostaja, da razkrinkava pastí. Čeprav rečem, da se tam okoli nič ne spoznam, hoče, da hodim pred njim. Kdaj pa kdaj s kakšnim pove-ljem, na primer ‚na desno‘ ali ‚na levo‘, pomedu z mojimi občutki, da je nekje daleč, v svojih mislih. Te ukaze izpoln-jujem, tavajoč v temi in ves nestrpen. Čudno je, da sploh ne vidim svetlobe, po kateri bi se lahko orientiral. Vse je kot nekakšno veslanje v dalj, tudi duha, in ravnovesje je vsepovsod pa tudi nikjer. Kaj bi storil, če bi bil zdaj sam? Nenadna misel, ki me preblisne. Slikar jo kot neznanska obremenitev mojega živčnega sistema ubira za mano, občutek imam, da za mojim hrbtom nenehno nekaj snuje. Potem začne loviti sapo, že spet, in me pozove, naj se ustavi. »Vsak dan hodim po tej poti,« reče, »že desetletja hodim po njej. V snu bi jo znal prehoditi.« Poskušam izvedeti kaj konkretnega o tem, zakaj zdaj biva v Wengu.

»Moja bolezen in še vse drugo,« reče. Nisem pričakoval izčrpnjšega odgovora. Opišem mu, kakor najbolje zmorem in po iztočnicah, ki jim pritaknem nekaj svetlih prebliskov pa tudi senc žalosti, svoje življenje, kako me je počasi, ne da bi hotel, pripeljalo do tega, kar sem zdaj, pri tem pa mu ne razkrijem, kdo sem ta mah *v resnici*, – vse pa z odkritostjo, ki me samega preseneti. Vendar ga vse to sploh ne zanima. Zanima se samo zase.

»Ko bi vedeli, kako star sem po koledarju, bi se zgrozili,« je rekel. »Gotovo si predstavljate, da sem starec, mladost hitro seže po takihle predstavah. Prizadelo bi vas.« Videti je bilo, da se mu je obraz še bolj pomračil – za nekaj novih stopenj brezupa. »Narava je okrutna,« je rekel, »najbolj okrutna pa je do lastnih najlepših, najosupljivejših talentov, ki jih je sama izbrala. Potepta jih, ne da bi trenila z očesom.« Matere nima v čisljih, še manj očeta, do bratov in sester pa čuti zdaj že tako malo, kakor so oni, verjame, zmeraj čutili do njega. Ko to izreče, se jasno pokaže, kako rad je zmeraj imel svojo mater in očeta ter brate in sestre. Kako jim je privržen! »Vse je bilo zmeraj mračno zame,« reče. Popeljem ga malo po svojem otroštvu. Na to reče: »Vsa otroštva so enaka. Le da se eno kaže v vsakdanji, drugo v blagi, tretje pa v hudičevi luči.«

V hiši mu, zdi se mi, izkazujejo primerno spoštovanje. Za hrbtom pa se mu vsi spakujejo. »Človek pozna njihove ekscese. Vohaš lahko njihovo spolno naravo. Čutiš, kaj mislijo, kaj nameravajo, ti ljudje, čutiš tisto nedovoljeno, ki se nenehno kopiči v njih. Svoje postelje imajo pod okni ali za vrati, ali pa sploh ne gre za postelje: v njih se od ene groze odvrtačajo k drugi ... Kot z dobro pretolčenim mesom rokujejo moški s svojimi ženskami in

narobe, drugi z drugimi kot s podrejeno slaboumnostjo. Vse to bi lahko šteli za velika hudodelstva. Primitivizem je tu dobrina. Nekateri se odzivajo na dogovorjeno, drugim je vse jasno malodane po naravi ... zaradi hlač, ki so jim pretesne, zaradi kril so razrvani v sebi. Večeri se neskončno vlečejo: tako ne gre! Nekaj korakov noter, ven, tja in stran, da človeku ni treba zmrzovati ... Usta so na vaje-tih, drugo pa si divjaško daje duška ... jutro se človeku razpotegne čez obraz, da sploh več ne ve, kje je spodaj in kje zgoraj. Od spolnosti, ja, od tega jih bo vse pobralo. Spolnost, bolezen, ki ubija po naravi. Prej ali slej ugonobi tudi najgloblje čustvo ... pripelje do spremembe enega v drugo, dobrega v zlo, tukajšnjega v tamkajšnje, zgornjega v spodnje. Brezbožna, ker pride propad pred vsem drugim ... iz moralnega potem nastane amoralno, vzorec za vse kdaj propadlo. Dvoličnost narave, bi lahko rekli. Delavci, ki hodijo tu naokoli,« je rekel, »živijo samo od spolnosti, kakor večina ljudi, kot vsi ljudje ... trajno živijo svoje divje, vse do svojega konca razpotegnjeno življenje zoper sram in čas in narobe: propad. Čas jim zadaja udarce in njihova pot je potem tlakovana le še z nečistovanjem. Eni to bolje prikrivajo, tlačijo v sebi, drugi slabše. Kdor je spreten, temu pridejo na sled šele, ko je že vse zaman. Je pa tako zmeraj vse zaman. Vsi živijo življenje spolnosti, sploh nikakršno življenje.«

Kako dolgo mislim ostati v Wengu, me je vprašal. Kmalu se bom moral vrniti domov, da se pripravim na nekaj izpitov, ki me čakajo spomladi, sem mu odgovoril. »Ker študirate pravo,« je rekel, »vam nekoč gotovo ne bo težko najti zaposlitve. Pravnike iščejo zmeraj in povsod. Imel sem nečaka, ki je bil jurist, ampak pred gorami spisov

se mu je zmešalo in moral je opustiti državno službo. Končal je na Steinhofu. Veste, kaj je to?« Rekel sem, da je to isto kot v Polju in da kraj poznam. »Potem veste, kje je končal moj nečak,« je rekel.

Pripravljen sem bil na težaven primer, ne pa na brezupnega. ‚Moč značaja, ki vodi v smrt,‘ me je preblisnila opazka iz knjige, ki sem jo bral v zgodnjih letih, in me popoldne napeljala k razmišljanju o slikarjevi osebnosti: kako to, da ga zaposluje samo samomor? Je samomor res lahko komu v skrivno veselje in ga potem takole združuje? Samomor, kaj je to? To, da se izbrišeš. S pravico ali ne. S kakšno pravico? Zakaj ne? Vse misli so se mi hotele zjedriti v točki, v kateri je tičal odgovor na vprašanje: je samomor dovoljen? Vendar nisem našel odgovora. Nikjer. Kajti ljudje niso odgovor, tudi ne morejo biti, nič od vsega, kar živi, tudi mrtvi ne. Ko zagrešim samomor, uničim nekaj, za kar nisem kriv. Kar mi je zaupano? Bilo zaupano, a od koga? Kdaj? Sem se takrat zavedal, da se je to zgodilo? Ne. A neki glas, ki ga ni mogoče preslišati, mi pravi, da je samomor greh. Greh? Tako preprosto? Smrtni greh? Kratko malo smrtni greh? Da je nekaj, kar vse nepopravljivo uniči, pravi glas. Vse? Kaj pa je ‚vse‘? Njegovo geslo, najsi je buden ali pogreznjen v sen: samomor! Kar duši ga od tega. Vsa okna je že zazidal, drugo za drugim. Kmalu se bo ves zazidal noter. Ko potem ne bo nič več videl, ker ne bo mogel več vdihniti, bo prepričljiv: ker bo mrtev. Občutek imam, kakor da stojim v senci blizke mi miselne poti, njegove: o njegovem samomoru.

»Možgani so ustroj države,« je rekel slikar. »Naenkrat zavlada anarhija.« Čakal sem ga v njegovi sobi, da si obuje čevlje. »Večje in manjše napadalke med mislimi« se pogosto kot ljudje povežejo med seboj, potem pa čez noč spet razdrejo svoje zveze. Zato »sta možnost, da te razumejo, in volja do tega, da bi te razumeli, slepilo. Temelječe na vseh zmotah spolov.« Nasprotja vladajo tako rekoč vso noč, ki večno traja, in se zavlečejo v dan, ki le na videz *deluje*. »Barve, veste, to je vse. Torej so tudi sence vse. Nasprotja imajo veliko barvno vrednost.« Z marsičim je kakor z obleko, ki jo kupiš in nekajkrat oblečeš, potem pa odložiš in si je nikoli več ne nadeneš, v najboljšem primeru jo spet prodaš, ne podariš, pustiš propasti v omari. Odroma na podstrešje ali v klet. »Po večeru lahko presodiš, kakšno bo jutro,« je rekel, »ampak jutro te potem le zmeraj preseneti.« Izkušnja, strogo vzeto, ne obstaja: »Vsaj nobena uravnotežena ne, zato!« Vsekakor pa so možnosti, da nisi več čemu prepuščen na milost in nemilost, da nisi več izgubljen. »Teh možnosti pa sam nikoli nisem imel.« V trenutku tisto, za kar v življenju gre, izgubi vso svojo vrednost. »Prizadevanje se vzpenja ob razočaranju,« je rekel. Kakor se eno godi bleščéče, tako se drugo godi surovo, še bolj brutalno, kakor prej dogajajoče se. »Za tistega, ki pride gor, se pokaže, da tistega zgoraj sploh ni. Bil sem mlad kot vi, ko me je že dolgo pomirjalo spoznanje, da nič ni vredno napora. In me tudi vznemirjalo. Danes me spet straši. V tem strahu sem izgubil orientacijo.« Svoje stanje je poimenoval »ekspedicije v pragozdove samotnosti. Kakor da moram preteči tisočletja, ker mi nekaj trenutkov s krepelom sledi za petami,« je rekel. Nikoli mu ni manjkalo odrekanja in tudi izkoriščanju, ki ga je bil deležen od drugih, se nikoli ni izmikal, se ni mogel izmakniti. »Od zmeraj sem vlagal v ljudi, tudi še, ko sem že vedel, da me

goljufajo, že dolgo vedel, da me hočejo ubiti.« Potem se je opiral le še sam nase, »kakor se človek opira na drevo, ki je tudi že trhlo, a je še vedno drevo,« a srce in pamet sta ga zapustila, odrinjena sta globoko v ozadje.

V vasi so ljudje, ki še nikoli niso prišli iz doline. Na primer raznašalka kruha, ki je kruh začela raznašati pri štirih letih in ga nikoli več ni nehala raznašati, vse do današnjega dne, ko jih ima sedemdeset. Razvažalec mleka. Oba sta doslej videla vlak samo od zunaj. In sestra raznašalke kruha in cerkovnik. Pongau je zanje nekaj podobnega kot za koga drugega črna Afrika. Čevljar. Ostajajo tu, kjer imajo svoj dohodek, in nič drugega jih ne zanima. Ali pa se bojijo narediti korak stran od tod. »Neki prijatelj mi je dal naslov gostilne,« sem rekel. Kje sem staknil to laž? Prišla mi je iz ust, kakor da ni nič lažjega kot lagati. Kar naprej lagati in lagati. »Ker rad zavijem v kakšen kraj ali kakšno pokrajino, ki je še ne poznam,« sem rekel, »se nisem nič obotavljal.« – »Zrak ima strašno sestavo,« je rekel slikar. »Na lepem vas bodo razmere začele ovirati pri svobodnem gibanju.« Zakaj sem si za bivanje izbral prav to gostilno in ne kake druge, boljše gostilne, je hotel vedeti, ko imam vendar na voljo več gostiln in celo penzionov. »Tudi spodaj v dolini. Ampak vse prihaja seveda v poštev samo za prehodne popotnike, za golo prenočevanje.« Bila je domislica nekega prijatelja, sem lagal. Kar tako, samo z nekaj naslovi pri sebi, sem pripotoval sem. »In na svoji poti niste imeli nobenih pripetljajev?« me je vprašal. Nobenega pripetljaja med vožnjo se nisem spomnil. »Veste,« je rekel, »kadar potujem, zmeraj pride do kakšnih pripetljajev.« Ko je pomenek spet zasukal na vas in na gostilno, je rekel: »Človek mora tu imeti kakšno

čtivo ali pa delo. »A res nimate nič s sabo?« – »Imam neko knjigo Henryja Jamesa,« sem rekel. »Henryja Jamesa?« je vprašal. »Jaz pa sem knjige,« je rekel, »namenoma pustil doma. No, nekaj majhnih spisov imam s sabo. V bistvu pa nič drugega kot svojega Pascala.« Ves čas me ni pogledal, hodil je čisto sključen. »Ker sem pač obračunal z vsem,« je rekel. »Kakor pač obračunaš v trgovini, potem ko se znebiš zadnjega odjemalca.« Nato: »Tu boste sploh opazovali samo tisto, kar se preobraža v hlad, v zavist do samega sebe. Če to hočete: kjer so ljudje, se da tudi opazovati. Predvsem tisto, česar ne delajo, namreč tisto, kar jih ubija.« Nič takega ni tu, »da bi se človek pred tistim lahko odkril«. Vse je tako neskončno grdo in drago. »Všeč mi je, da vam birtinja ni všeč,« je rekel. »Tako mora biti.« Kaj več pa ni dodal. Nič sočustvovati, samo pustiti, da te odpor pripelje do cilja – to je v mnogih primerih največja krona razuma. »Ona je nečlovek,« je rekel. »Tu boste spoznali še celo vrsto neljudi. Predvsem v hiši.« Ali morda znam primerjati značaje med seboj, ali imam to sposobnost, ki jo – »čeprav nima opraviti z inteligenco – premore le malo ljudi? Da ob dveh značajih zasnuješ tretjega in tako naprej ... s čimer on preganja čas. »Ampak zdaj nič več. Ni dvakrat reči,« je rekel, »da se boste ponoči prebudili. A ne bojte se: gre za kakšnega priležnika birtinje, ki se ponoči krade stran, pa se še ne znajde v hiši. Ali pa za konjederca, ki ima menda kurjo slepoto. Niti zlomi in izvini kosti vseh vrst ga doslej niso zadržali, da ne bi zlezal v posteljo k birtinji.« Birtinja izkazuje naklonjenost vsem, samo njemu, slikarju, ne. Vsakih štiri ali pet dni na primer zamenja rjuhe po vseh sobah, samo v njegovi ne. Skopo mu nataka v kozarec, in kadar kdo pri njej vpraša po njem, mu obesi kakšno nesramno laž o njegovi osebi. Vendar pa dokazov za to nima, zato je tudi ne more prijeti